

joods
historisch
museum

KABBALA

DE KUNST VAN DE JOODSE MYSTIEK

PROJECT- & MARKETINGPLAN

joods
cultureel
kwartier

JOODS CULTUREEL KWARTIER

Het Joods Cultureel Kwartier bevindt zich in het hart van Amsterdam en wordt gemarkeerd door het Joods Historisch Museum (1), het Kindermuseum (2), de Portugese Synagoge (3), de Hollandsche Schouwburg (4) en het Nationaal Holocaust Museum in oprichting (5). Op onze locaties tonen we de diversiteit en rijkdom, maar ook de schaduwkant van vierhonderd jaar joodse cultuur en geschiedenis.

In 2017 bezochten circa 370.000 mensen een of meer van onze locaties. De historische gebouwen en hun hedendaagse invulling versterken elkaar zowel visueel als inhoudelijk. In de Portugese Synagoge, met zijn onaangetaste zeventiende-eeuwse interieur, waant de bezoeker zich terug in de tijd van de Amsterdamse Gouden Eeuw. Het Joods Historisch Museum, gevestigd in vier monumentale synagogen, toont in brede zin de joodse geschiedenis en cultuur van Nederland. In het Kindermuseum staat leren en ontdekken centraal, met broodjes bakken in de koosjere keuken, Hebreeuws schrijven in de studeerkamer of muziek maken in de muziekkamer. De Hollandsche Schouwburg bevindt zich in een voormalig theater dat tijdens de Tweede Wereldoorlog werd gebruikt als deportatieplaats. Tegenwoordig is het een monument met een namenwand ter nagedachtenis aan de joodse slachtoffers. Het Nationaal Holocaust Museum in oprichting, in het gebouw van de voormalige Hervormde Kweekschool, laat de geschiedenis van de Holocaust zien met exposities en evenementen, vaak gebaseerd op persoonlijke verhalen.

INHOUD

- 4 Factsheet
- 6 Inleiding

JOODS HISTORISCH MUSEUM

- 8 Expo 1: Kabbala - De kunst van de joodse mystiek
- 18 Expo 2: De geheimen onthuld
- 24 Expo 3: Kindermuseum

PORTUGESE SYNAGOGE

- 27 Expo 4: Schatkamer Bibliotheek Ets Haim

VERSPREID OVER JOODS CULTUREEL KWARTIER

- 28 Expo 5: Objecten Belu-Simion Fainaru
- 30 Marketing & Communicatie
- 40 Educatie

FACTSHEET

TITEL

KABBALA - De kunst van de joodse mystiek
KABBALAH - The Art of Jewish Mysticism

TENTOONSTELLING

29 maart tot en met 25 augustus 2019

LOCATIES

Verspreid over verschillende locaties van het Joods Cultureel Kwartier (JCK):

JOODS HISTORISCH MUSEUM (JHM)

- Expo 1: Kabbala - De kunst van de joodse mystiek
- Expo 2: De geheimen onthuld
- Expo 3: Kindermuseum - Glas-in-loodramen van Eli Content en de kabbalistische kinderboeken van Madonna.

PORTUGESE SYNAGOGE

- Expo 4: Schatkamer Bibliotheek Ets Haim

KABBALA DOOR HET JCK

- Expo 5: Objecten verspreid over het Joods Historisch Museum, de Portugese Synagoge en het Nationaal Holocaust Museum in oprichting.

VENUES

De tentoonstelling zal in lokaal aangepaste versies te zien zijn in Wenen en Amsterdam en daarna doorreizen naar andere locaties.

JOODS MUSEUM WENEN - 30 oktober 2018 tot en met 4 maart 2019

JOODS CULTUREEL KWARTIER - 29 maart tot en met 25 augustus 2019

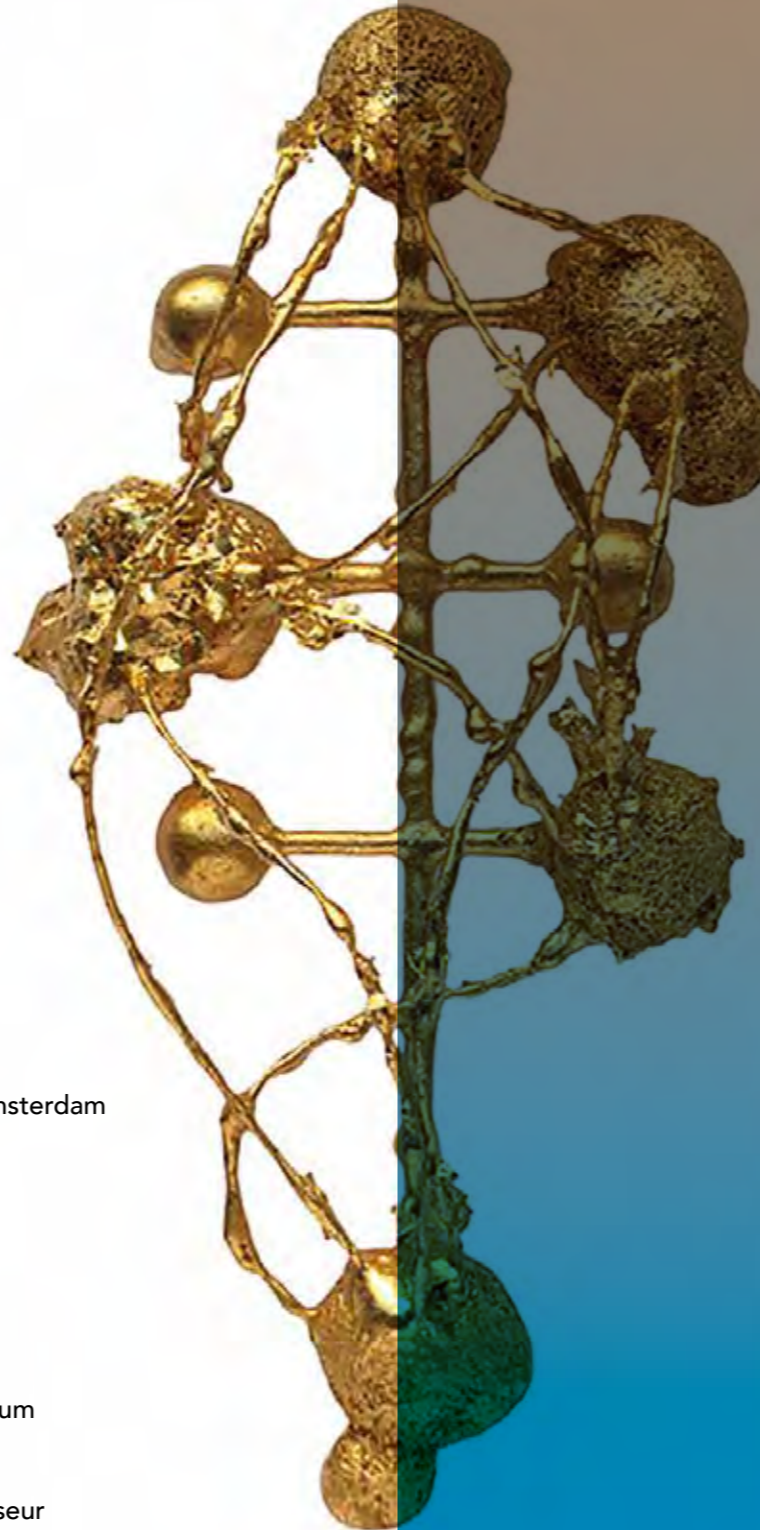
ARTISTIEK TEAM

De tentoonstelling is een gezamenlijk concept van het Joods Historisch Museum Amsterdam en het Joods Museum Wenen.

AMSTERDAM - Conservator drs. Mirjam Knotter en gastconservator en adviseur ruimtelijk ontwerp architect Alexander Gorlin (New York).

WENEN - Conservator dr. Domagoj Akrap en gastconservator prof. dr. Klaus Davidowicz.

Ruudt Peters,
Sefirot Broche, 2007

DE TENTOONSTELLING

In het voorjaar van 2019 presenteert het Joods Historisch Museum Amsterdam (JHM) op diverse locaties in het Joods Cultureel Kwartier (JCK) een omvangrijke tentoonstelling over kabbala, de verzamelaar voor een scala aan eeuwenoude mystieke joodse tradities die tot op de dag van vandaag van grote invloed zijn. Velen associëren kabbala met iets mystieks waar beroemdheden als Madonna zich gewapend met rode polsbandjes mee bezighouden. Slechts weinigen weten wat kabbala eigenlijk inhoudt, en hoe deze mystieke tradities al eeuwenlang een rijke bron van inspiratie vormen voor velen, van vroege joodse mystici tot aan moderne en hedendaagse kabbalisten, kunstenaars, architecten, regisseurs en auteurs. Wat fascineert hen aan kabbala? En wat zien wij hiervan terug in hun werken?

Bezoekers ontdekken wat kabbala inhoudt en hoe dit de kunsten beïnvloedde aan de hand van artistieke hoogtepunten en diverse informatielagen. En verkennen vervolgens hoe deze oude, geheime joodse leer die enkel met ingewijden werd gedeeld, uitgroeide tot een universele wijsheid die velen, en in het bijzonder kunstenaars, nog altijd inspireert.

INLEIDING

In 1990 creëerde Anselm Kiefer zijn omvangrijke kunstenaarsboek *The Heavenly Palaces, Merkabah* waarin hij oude mystieke joodse tradities over spirituele hemelse reizen inzette als metafoor voor het creatieve proces van de kunstenaar. Aan zijn installatie *Breaking of the Vessels* (1990) ligt een van de basisprincipes van de kabbala ten grondslag: dat alles onderling verbonden is in een systeem van actie en reactie, waarbij de mens een rol vervult in het herstel van de gebroken schepping. Hiernaast verbindt Kiefer kabbala met cruciale thematiek van zijn kunstenaarschap: het schuldige landschap van de wereld na de Holocaust.

Ook David Bowie was gefascineerd door de hemelse reizen uit de vroege joodse mystiek, die hij kende via de Britse occultist Aleister Crowley (1875–1947). Bowie verwerkte zijn fascinatie in zijn songteksten en liet zich tijdens een fotoshoot voor zijn album *Station to Station* (1976) door Steve

Shapiro fotograferen, terwijl hij de kabbalistische levensboom tekent.

Kunstenaar Barnett Newman liet zich inspireren door kabbalistische beschrijvingen van het scheppingsproces. Het principe van tsmotsoem, waarbij God ruimte maakt voor de schepping door zich in zichzelf terug

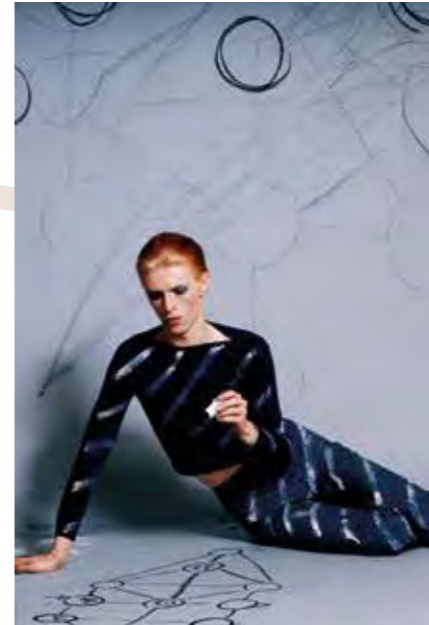
te trekken, verbeeldde Newman als een grote zigzag in zijn ontwerp voor een synagoge (1963) en in zijn omvangrijke sculptuur *Zimzum I* (1969). Ook in diverse andere werken, zoals *The Gate* (1954), *The Name* (1949), *Voice of Fire* (1967), *White Fire IV* (1968), maakte Newman toespelingen op joodse en kabbalistische concepten die hij onder meer via de boeken van de joodse geleerde Gershom Scholem (1897–1982) leerde kennen.

Voor kunstenaar R.B. Kitaj bood kabbala een manier om zich, al schilderend, met zijn overleden vrouw te verenigen. In zijn werken verbeeldt hij haar als een kabbalistische engel en als de Sjechiena – de goddelijke aanwezigheid, geïnterpreteerd als het vrouwelijke aspect van God. Auteurs als Jorge Luis Borges en Franz Kafka, maar ook Umberto Eco en Harry Mulisch, regisseurs als Darren Aronofsky, denkers als Walter Benjamin, musici als Leonard Cohen en Madonna: zij hebben met elkaar gemeen dat ze allen op hun eigen wijze inspiratie hebben ontleend aan kabbala voor hun kunstenaarschap.

De tentoonstelling *Kabbala – De kunst van de joodse mystiek* toont de weerslag van de kabbala op de kunsten, in een nog nooit eerder getoonde combinatie van moderne en contemporaine kunstwerken in dialoog met oude kabbalistische manuscripten, amuletten en diagrammen die hetzelfde gedachtegoed reflecteren. Met deze aanpak presenteert de tentoonstelling spannende visuele en inhoudelijke verbanden die laten zien hoe deze mystieke stroming voor ingewijden haar weg vond naar de internationale kunsten.

WAT IS KABBALA?

Kabbala (Hebreeuws voor: traditie, overlevering) is een verzameling van voor een breed scala aan eeuwenoude mystieke tradities

David Bowie tekent de Sefirot, de kabbalistische levensboom. Foto Steve Shapiro, 1976 © Getty Images

binnen het jodendom. Kabbalisten houden zich bezig met de vraag hoe God, de schepping en de mens, ondanks alle verschillen, uiteindelijk met elkaar verbonden zijn in ieder aspect van het leven. Aanvankelijk was het verkrijgen van (geheime) kennis en inzicht in de goddelijke natuur het voornaamste doel. Later werd het steeds belangrijker om door middel van studie, rituelen, meditatie en gebed bij te dragen aan de tikkoen olam, het helen en herstellen van de gebroken wereld. Volgens de kabbala ligt de diepste kennis over het wezen van God en Zijn schepping versleuteld in de Tora en de letters van het Hebreeuwse alfabet en in de kerntekst van de joodse mystiek: het boek *Zohar*, een verzameling mystieke Bijbelcommentaren. In de beginfase werd die kennis vooral mondeling gedeeld binnen een kleine kring van ingewijden. Vanaf de late negentiende eeuw en vooral het midden van de twintigste eeuw, bereikt deze kennis een veel breder publiek van ook niet-joodse en seculiere kunstenaars en filosofen. Vandaag de dag heeft iedereen, man of vrouw, jood of niet-jood, toegang tot ook populaire, vaak

Barnett Newman, Model voor een synagoge, gebaseerd op het concept van Zim-Zum, 1963 Foto: Barnett Newman Foundation

commerciële varianten die via internet en studiecetra worden aangeboden. Altijd laverend tussen theorie en praktijk, tussen filosofie en folklore, heeft de kabbala eeuwenlang aantrekkingskracht gehad en haar stempel gedrukt op de joodse cultuur en werd hiernaast ook een bron van inspiratie voor een breed publiek en de kunsten.

AMBITIES EN ACHTERGROND

Met deze tentoonstelling wordt voor het eerst de relatie tussen kabbala en de kunsten in een visuele en inhoudelijke dialoog met oude mystieke teksten en objecten in beeld gebracht. Het uitgangspunt is een combinatie van kwaliteit, inhoud en zeggingskracht, gericht op een breed publiek via kunstwerken en objecten van internationaal topniveau.

Het concept is het resultaat van anderhalf jaar vooronderzoek in samenwerking met het Joods Museum Wenen en een team van internationale experts. Tijdens onderzoekreizen naar onder meer New York, Jeruzalem en Tel Aviv, spraken de onderzoekers met kunstenaars, conservatoren,

galeriehouders, verzamelaars en experts evenals met hedendaagse kabbalisten. Het resultaat van dit onderzoek is verwerkt in het tentoonstellingsconcept en een gevarieerd publieksprogramma rondom de expositie. Deze zal in een per locatie aangepaste vorm in najaar 2018 in Wenen, en in voorjaar 2019 in Amsterdam te zien zijn.

ROUTING EN THEMA'S

In Amsterdam worden voor het eerst alle locaties van het JCK tegelijkertijd ingezet om ruimte te bieden aan dit rijk geschakeerde onderwerp en een uitgebreide selectie aan kunstwerken en objecten tot hun recht te laten komen.

Het thema leent zich voor een evocatieve ruimtelijke vormgeving op basis van kabbalistische principes van getallen, vormen, kleuren en contrasten tussen licht en donker. Hiervoor is de New Yorkse architect Alexander Gorlin, auteur van *Kabbalah in Art and Architecture* (2013) aangetrokken als adviseur.

De tentoonstelling is verdeeld over de diverse locaties van het JCK, met ieder een eigen signatuur waar de diverse presentaties op inspelen.

Barnett Newman, *The Gate*, 1954. Stedelijk Museum Amsterdam

EXPO 1 JOODS HISTORISCH MUSEUM - BEGANE GROND

KABBALA – DE KUNST VAN DE JOODSE MYSTIEK

Alexander Gorlin, Schetsen voor de 'Decompression Chamber', lichtprojectie, 2017

Bezoekers betreden de tentoonstelling via een 'decompressiekamer' (werktitel), een besloten ruimte met een lichtinstallatie naar ontwerp van architect Alexander Gorlin, waarin via een spel van projecties een eerste visuele en intuïtieve ervaring wordt geboden van het proces van de schepping volgens de 'Luriaanse Kabbala'. Deze introductie dient als begin- en rustpunt voor de bezoekers, alvorens zij de tentoonstelling betreden op hun reis door de kunst van de joodse mystiek. Bezoekers kunnen de tentoonstelling via dezelfde installatie verlaten, inmiddels gevoed met kennis.

VANUIT HET NIETS, NAAR IETS
De kabbala beschrijft onder meer het scheppingsproces en de uiteindelijke rol van de mens hierin. De oudste overgeleverde tekst over de creatie is het *Sefer Jetsira* (Boek van de Schepping). Latere mystieke tradities werkten ideeën over de schepping uit tot een dynamisch proces van actie en reactie: Vanuit een oneindige leegte – 'The Void' – een thema dat vele kunstenaars fascineert – maakte God de schepping en een proces werd in gang gezet. Dat verliep niet perfect, want tijdens dit proces vonden ook catastrofes plaats. Het kwaad kwam vrij en vonken van Goddelijk licht raakten dolende. Beschrijvingen van dit proces inspireerden kunstenaars tot verbeeldingen van de creatie,

van het oneindige niets, tot aan dolende Hebreeuwse letters en lichtvonken.

HEMELSE REIZEN

In de oudste joodse mystieke tradities verdiepten mystici zich in het Bijbelse visioen van Ezechiël en het idee van een spirituele reis door de zeven hemelen (Merkaba), die vol was van gevaren, geheimen, codes en engelen. Het doel van deze vroege mystici was om inzicht te verkrijgen in de aard van God en zijn creatie.

1. Leo Villareal, *Metatron*, 2002. Collectie van de kunstenaar
2. Still uit Victoria Hanna's muziekclip over *Sefer Jetsira*
3. Anselm Kiefer, *De Sefirot*, 1986. Kröller-Müller Museum
4. *Sefer Jetsira* (Boek van de Schepping), elfde eeuw. Vaticaan Bibliotheek
5. Marc Chagall, *Elia vaart ten hemel op 'n vurige wagen*, 1956. Stedelijk Museum Amsterdam

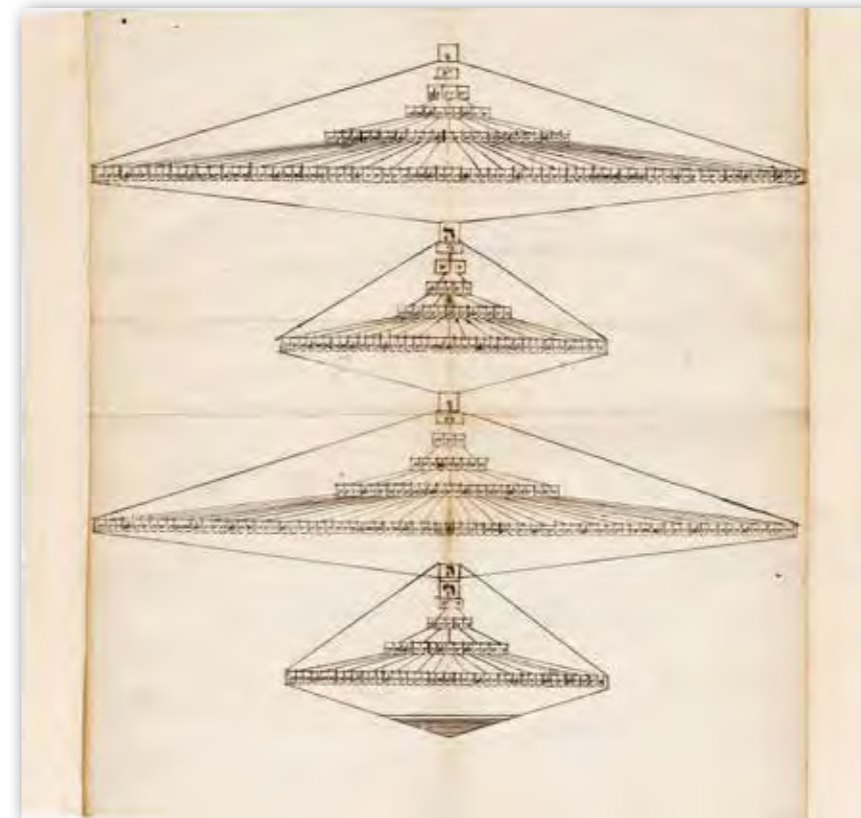
1. 'Salchani', gouden amulethanger, Bagdad, 1892/93. Particuliere collectie
 2. Amulet gewaad, Iran, ca. 1900. Particuliere Collectie

DE KRACHT VAN LETTERS

Volgens het jodendom en de kabbala maakten de letters van het Hebreeuwse alfabet en de Tora deel uit van het scheppingsproces en hebben deze letters krachten en verborgen betekenissen. In het bijzonder de letters die de namen van God vormen. Op allerlei manieren werden deze letters ingezet, zowel om inzicht te verwerven in de goddelijke natuur, als ter bescherming tegen het kwaad.

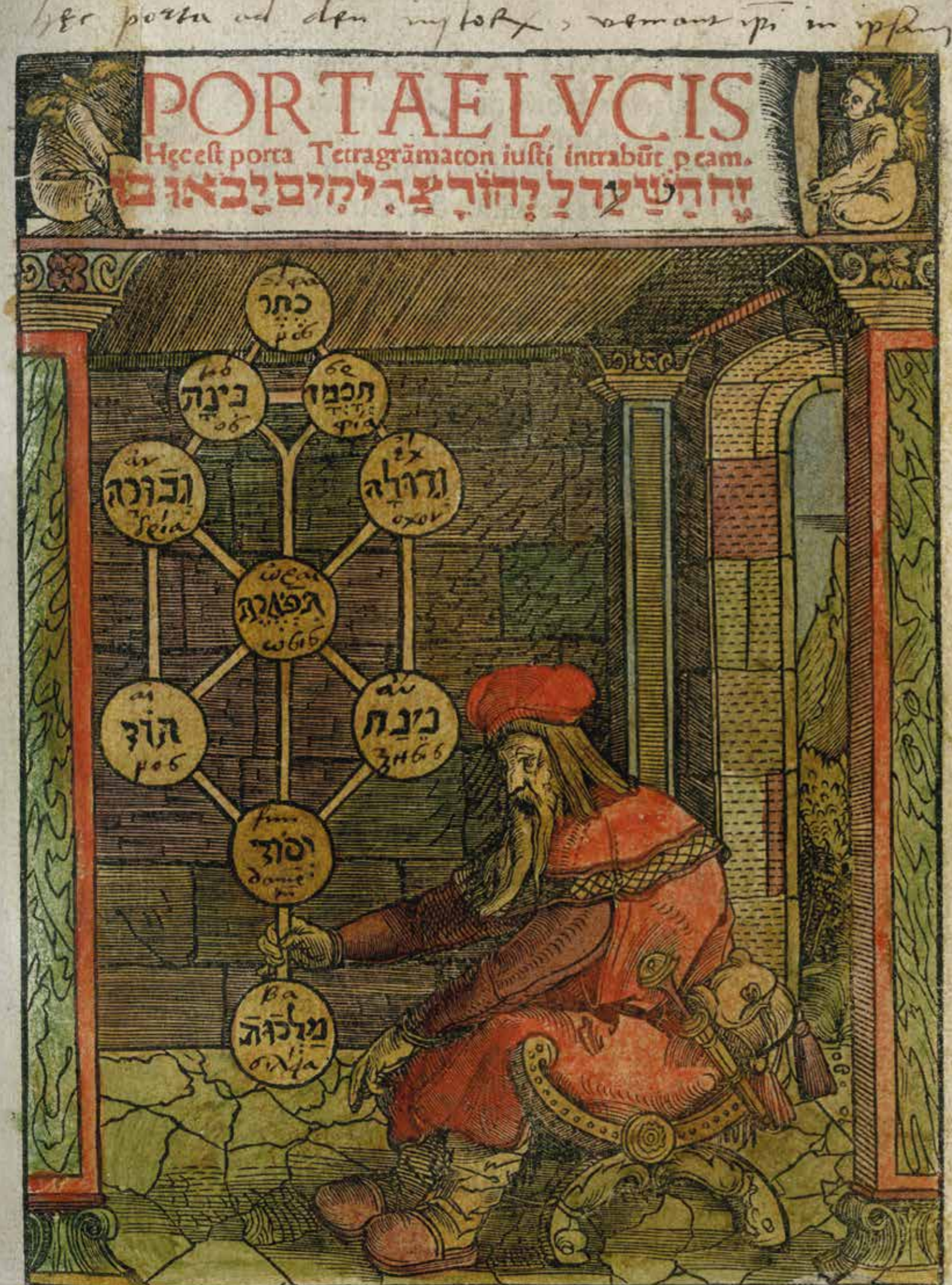
De dertiende eeuwse joodse mysticus Abraham Abulafia ontwikkelde onder meer meditatietechnieken op de namen van God die tot inzicht in verborgen kennis en contact met het wezen van God zouden leiden. Zijn geschriften waren uiteindelijk ook van invloed op kunstenaarsstromingen als de Dadaïsten en Letteristen, maar ook op het werk van Beatgeneratie kunstenaars als Wallace Berman, ook wel Bob-Kabbalah genoemd.

Boven: Wallace Berman, zonder titel, perkament, 1956-57. Gallerie Frank Elbaz, Parijs
 Onder: Diagram met permutaties van de vierletterige Godsnaam, Oost-Europa, c. 1825. Particuliere Collectie

KABBALA ONTSLUIERD

In de zestiende eeuw verzamelde zich een groep mystici in het stadje Tsefat in het noorden van Israël rond de kabbalist Isaac Luria. Zij werkten mystieke ideeën over de schepping uit tot een religieus-filosofisch systeem waarbij de mens een actieve rol kreeg in het herstel van de schepping. Deze ideeën - bekend als Luriaanse kabbala - vonden brede navolging en beïnvloedden tot op vandaag het jodendom, de Westerse wereld en de kunsten.

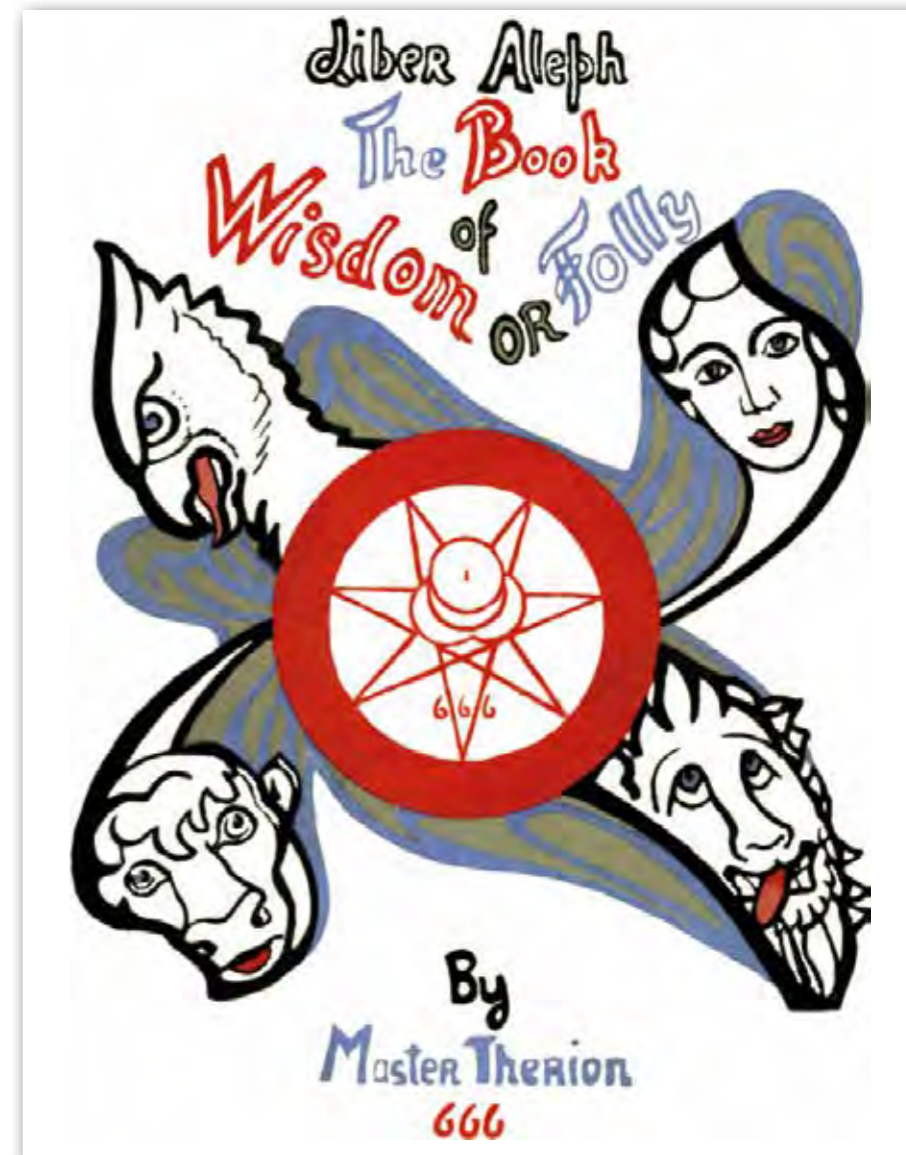
CHRISTELIJKE KABBALA EN OCCULTISME

Vanaf de late middeleeuwen raakten ook christelijke denkers, evenals spirituele en wereldlijke leiders, geïnteresseerd in de kabbala. Zij lieten joodse mystieke teksten naar het Latijn vertalen en ontwikkelden christelijke varianten van kabbala met als doel de waarheid van het christendom te bewijzen. Deze werden verspreid over de westerse en niet-joodse wereld en beïnvloedden diverse spirituele stromingen, zoals de Rozenkruizers, de Golden Dawn en de Tarot, maar ook de theosofie. Via deze soms occulte stromingen, vonden getransformeerde christelijke kabbalistische ideeën, hun weg

naar de kunst en literatuur van de negentiende en twintigste eeuw.

ENGELN EN DEMONEN

De kabbala beschrijft een wereld vol van mystieke krachten en wezens, waaronder engelen en demonen als Lilit en de dibboek, maar ook een menselijke creatie: de Golem. Voor kunstenaars spreken deze figuren tot de verbeelding, zoals Lilit, die zowel als gevaarlijke sensuele vrouw, als een vreselijke demoon wordt afgebeeld. De praktische kabbala biedt mogelijkheden om je als mens tegen kwade krachten te verweren, zoals via amuletten met beschermende teksten.

Boven 1: Harry Smith, *Mirror Animation 11*, 1956/57. © Harry Smith Archive.
 Boven 2: Grisha Brushkin, *Metamorphoses*, 1992. Collectie van de kunstenaar.
 Rechtsonder: Liber Aleph vel CXI: *The Book of Wisdom or Folly* (1918) van Aleister Crowley

Linkerpagina: Paolo Riccio, *Portae Lucis*, Augsburg 1516. Particuliere collectie

Louis Kahn, Model voor de lichttoren in de Mikveh Israel Synagoge, 1961-72

UNIE MET GOD

In de achttiende eeuw ontwikkelde zich in Oost Europa het chassidisme, een stroming in het jodendom die via de mystieke leider de Baal Sjem Tov ('De meester van de goede naam') mystieke tradities omarmde als middel voor de gewone mens om zich met God te verbinden en actief bij te dragen aan het herstel van de schepping. Zijn leerlingen en hun nageslacht, de chassidische 'rebbe's' fungeren als tussenfiguren tussen God en de mens.

Het chassidisme sprak tot de verbeelding van kunstenaars. Sommigen, zoals Marc Chagall en El Lissitzky, kenden het van binnen uit. Anderen, zoals Hendrik Werkman

via de chassidische legenden van de joodse filosoof Martin Buber.

IN DE OPENBAARHEID

Gedurende de twintigste eeuw, raakt kennis over kabbala toegankelijk voor een groot publiek, vooral via het werk van wetenschapper en filosoof Gershom Scholem. Zijn boeken en lezingen vonden gretig aftrek, vooral ook bij kunstenaars die in de kabbala inspiratie vonden voor thematiek die hen fascineerde, zoals ideeën over de schepping, God en de magie van letters. Kabbala was niet langer een geheime kennis voor ingewijden, maar werd beschikbare kennis voor iedereen, joods of niet joods, religieus of seculier.

Boven: Chassidisch gebedenboek volgens Luriaanse kabbala, Oost-Europa, 1746. Particuliere collectie
Links: Marc Chagall, *Rabbin met wetsrol*, 1930. Stedelijk Museum Amsterdam

Rechterpagina: Hendrik Werkman, *De bisschop en de Baalsjem*, 1941 Groningen

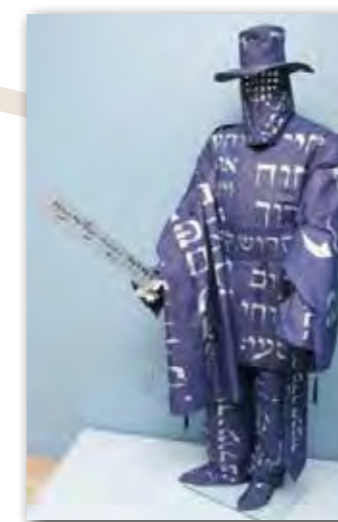

Madonna videoclip

KABBALA WERELDWIJD

Vanaf de jaren zeventig van de twintigste eeuw vormden zich wereldwijd bewegingen die naast de traditionele en aan religie verbonden mystiek, een meer universele en populaire vorm van kabbala omarmden.

Met de opkomst van het internet ontstond een ware explosie aan toegankelijke kennis, die zijn weg vond naar de populaire cultuur.

Links: Michael Berkowitz, *Warrior of God Protective Amulet II*. Collectie Yeshiva University Museum
 Rechts: Michael Berkowitz, *Charm against Madness and Depression II*. Collectie van de kunstenaar
 Onder: R.B. Kitaj, *Kabbalist and Shekhina*, 2003. R. B. Kitaj Estate

EXPO 2 JOODS HISTORISCH MUSEUM - SOUTERRAIN

KABBALA – DE GEHEIMEN ONTHULD

In dit deel van de tentoonstelling kunnen bezoekers zich verder verdiepen in de kabbala en ontdekken hoe kabbala van een geheime, mystieke leer tot een hedendaagse toegankelijke kennisbron voor iedereen werd. In verdieping en interactie met de getoonde kunstvoorwerpen en mystieke teksten, kunnen de bezoekers zelf actief de geheimen van de kabbala verder ontrafelen.

Sefer Etz Hayim. Kabbalistisch werk naar aanleiding van de leer van R. Isaac Luria door zijn leerling Hayim ben Joseph Vital, 1780. Bibliotheek Ets Haim

The Gatekeeper, in Franz Kafka's Before the Law, film, Orson Welles, 1962

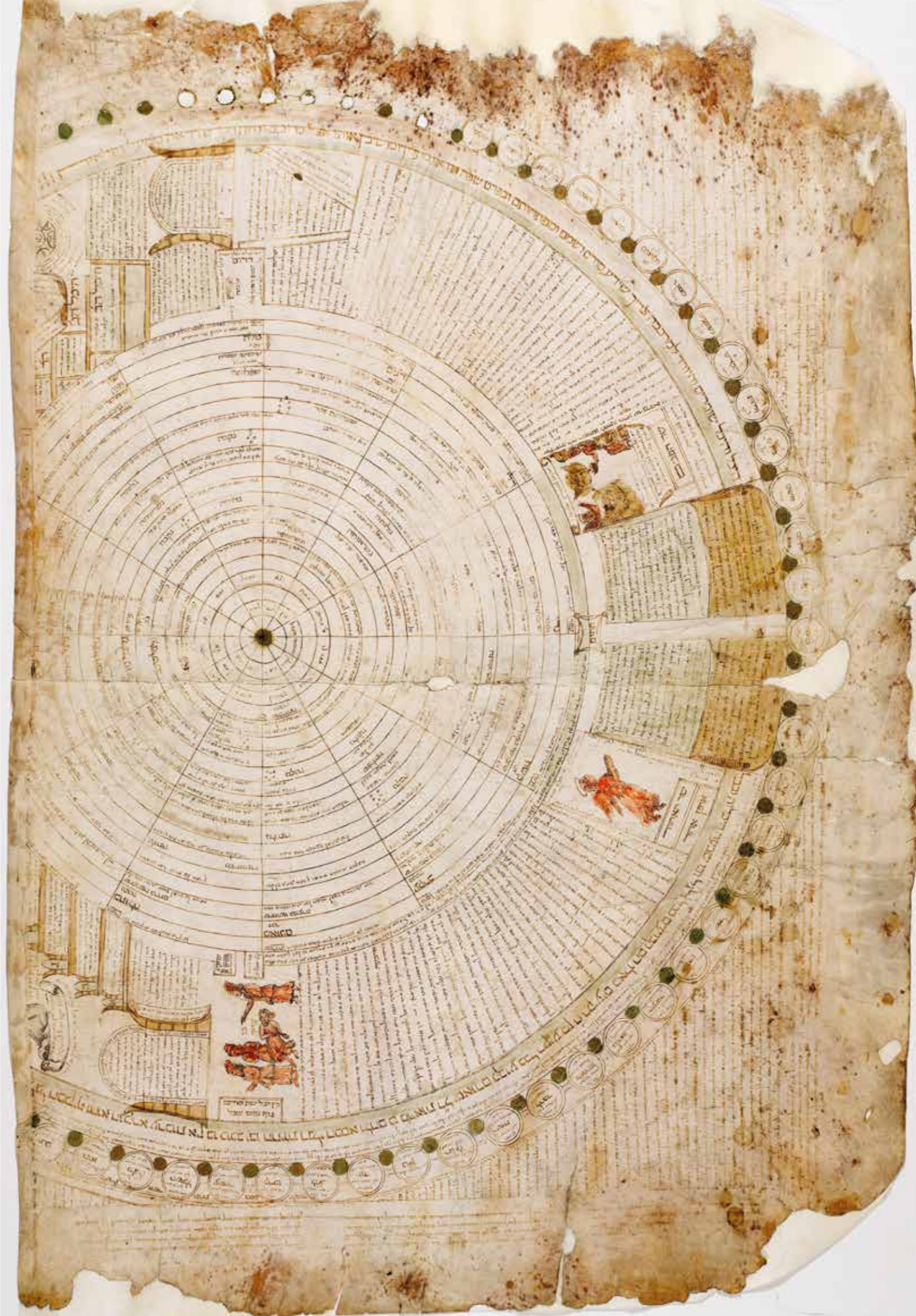
MYSTIEKE TEKSTEN

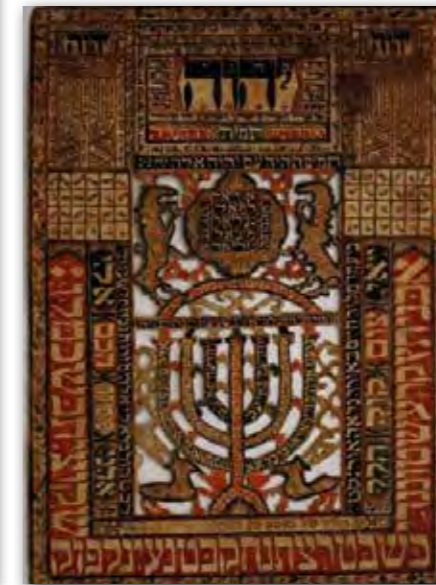
Als een rode draad door de presentatie is een selectie aan de meest spectaculaire manuscripten en teksten van de joodse mystiek te zien, onder meer uit de bibliotheek van het Vaticaan, de National Library in Jeruzalem en de Amsterdamse collecties van de Bibliotheca Rosenthaliana (Bijzondere collecties UvA), De Ritmann Bibliotheek en Bibliotheek Ets Haim en de Braginsky Collectie. Met behulp van audiovisuele middelen krijgen bezoekers een indruk van de inhoud van deze werken.

DE GEVAREN VAN DE SPIRITUELE REIS

De mystieke leer van het jodendom was aanvankelijk met geheimhouding omhuld en werd slechts mondeling van leraar op ingewijde leerlingen overgedragen. De materie werd door een aantal rabbijnen als te onbegrijpelijk en gevaarlijk beschouwd voor niet-ingewijden. Later gebeurde de overdracht ook via teksten en meterslange tekstrollen met diagrammen (ilanot). In de tentoonstelling ligt onder meer een fragment van een ilan met een scene van vier rabbijnen die een spirituele reis ondernamen: slechts één keert in goede gezondheid en gevoed met kennis terug. Ook zien we een achttiende eeuws plakkaat met regels voor geheimhouding.

Rechterpagina: Fragment van een ilan met verbeelding van de gevaren van mystieke hemelse reizen. Italië, c. 1600. Particuliere Collectie

Shiviti uit: Teheran, 1893/4; Marokko 1945/46 en Bagdad 1837. Particuliere collectie

KABBALA IN BEELD

Volgens de kabbala schiep God de wereld met de sefirot, een constellatie van tien aspecten of eigenschappen van God die in relatie tot de mens en het universum staan. Dit is het belangrijkste herkenbare symbool van de kabbala en is in een legio aan vormen door de eeuwen heen verbeeld. In de late middeleeuwen begonnen kabbalisten hun abstracte kennis in diagrammen (ilanot) te verbeelden. Slechts een enkele wetenschapper begrijpt iets van deze mystieke rollen vol abstracte schema's en teksten die ook bekend zijn als 'Maps of God': met behulp van AV wordt een tipje van de sluier bij een meterslang uniek exemplaar opgelicht en is een brede variatie van allerlei soorten en maten ilanot te zien.

GODS NAMEN

De Hebreeuwse letters van de namen van God en het Hebreeuwse alfabet hebben volgens de kabbala verborgen krachten. In de dertiende eeuw ontwikkelde de mysticus Abraham Abulafia onder meer meditatietechnieken op de namen van God die tot inzicht in verborgen kennis en contact met het wezen van God zouden leiden. Ook vandaag de dag houden kabbalisten zich hiermee bezig en mediteren volgens de technieken van Abulafia. In een meditatiekamer kunnen bezoekers een fluistermeditatie volgen die rabbijn Abraham Leader in 2016 voor het Tel Aviv Museum maakte, stem-kunstenaar Victoria Hanna legt Abulafia uit en antieke manuscripten worden in beweging gebracht.

SHIVITI

Shiviti zijn plakaten waarin de naam van God centraal wordt gesteld en die het mogelijk maken zo op zijn naam te concentreren of zelf te mediteren. Wereldwijd hangen deze vaak bijzonder versierde muurplakaten met de naam van God in synagogen, veelal in Oosterse landen. Vijftien bijzondere exemplaren uit hele diverse joodse culturen geven de rijkdom van deze objecten weer.

Linkerpagina: Detail van kabbalistische rol (ilanot), Israel, c. 1875. Gross collectie

Amulet uit Duitsland, c. 1875

MAGISCHE BESCHERMING

Van Bagdad tot Warschau, Amsterdam tot Jemen: sinds de oudheid proberen mensen zich met behulp van amuletten te beschermen tegen ongeluk en gevaren. Een grote selectie aan de mooiste of meest bijzondere exemplaren uit musea en particuliere collecties laten deze rijk geschakeerde tradities zien, van de oudheid tot hedendaagse varianten. Via een touch screen kunnen bezoekers de verhalen achter deze amuletten ontdekken (waaronder ook van hedendaagse gebruikers), of bijvoorbeeld achter het kabbalistische kruisamulet van Madonna.

Ook maken kabbalisten gebruik van Gematria, een numerologisch systeem waarmee Hebreeuwse letters corresponderen met getallen: als de numerieke waarde van een woord gelijk is aan die van een ander woord, kan een commentator een verband leggen tussen deze twee woorden en de verzen waarin ze voorkomen, en dit gebruiken om grotere conceptuele conclusies te bewijzen.

Amulet uit Marokko, Sefrou, c. 1850; Amulet uit Perzië, c. 1900. Particuliere collectie; Amulet tegen Lilith, Iran 1920. Particuliere collectie

Links: Muntamuletjes, Nederland. Joods Historisch Museum.
Rechts: Manuscript met formules tegen het kwaad, Jemen c. 1875

TECHNIEK VOOR DE ZIEL

Kabbala is geen religie, benadrukken hedendaagse kabbalisten vaak. Het is een techniek, die tot inzichten leidt en die je als mens kunt inzetten om zowel de wereld als jezelf te verbeteren. Uitgaand van het idee dat alles in de wereld actie en reactie is, proberen kabbalisten naar de grote verbanden te kijken en deze positief te beïnvloeden. Dit doen zij onder meer door te streven naar een ego-loos handelen, bezinning op de tekst van de Zohar, meditatietechnieken en door zich te houden aan de regels van de Tora. Na de Holocaust voelden sommige kabbalisten dat het tijd werd de kennis over kabbala te delen, zodat iedereen kan bijdragen aan het herstel van de wereld. De vele hedendaagse kabbalistische stromingen komen uit een variëteit aan tradities voort, maar hebben gemeen dat zij op alle mogelijke manieren deze informatie delen en verspreiden, waarbij het internet een cruciaal medium is.

Kabalogy CD van Hasidic New Wave

Discussie over kabbala en kunstmatige intelligentie tussen Talmed geleerde Adin Even-Israel Steinsaltz en futurist, Ray Kurzweil op het 21ste Aleph Society Diner op 2 november, 2015.

EXPO 3 JOODS HISTORISCH MUSEUM - KINDERMUSEUM

GLAS-IN-LOODRAMEN & KINDERBOEKEN

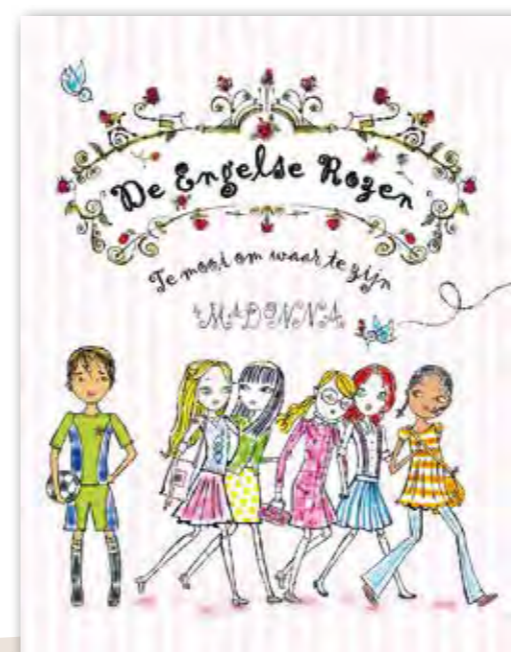
DE GLAS-IN-LOODRAMEN VAN ELI CONTENT

Voor het Kindermuseum maakte kunstenaar Eli Content in 2005 drie glas-in-loodramen: de boom van kennis van goed en kwaad, opgedeeld in twee bomen in zwart en wit, met daarboven de kabbalistische boom: de tien sefirot die allemaal een aspect van de mens, God en de creatie verbeelden. Op de wand schilderde hij een kolom van Hebreeuwse letters. Al deze elementen verwijzen naar Beresjiet (Genesis). Tijdens de tentoonstelling zal voor de jonge bezoekers van het museum een educatief spel rondom de kabbalistische levensboom plaatsvinden, met aandacht voor de tien begrippen van de kabbala, zoals onder meer wijsheid, kennis, begrip, genade, schoonheid en overwinning.

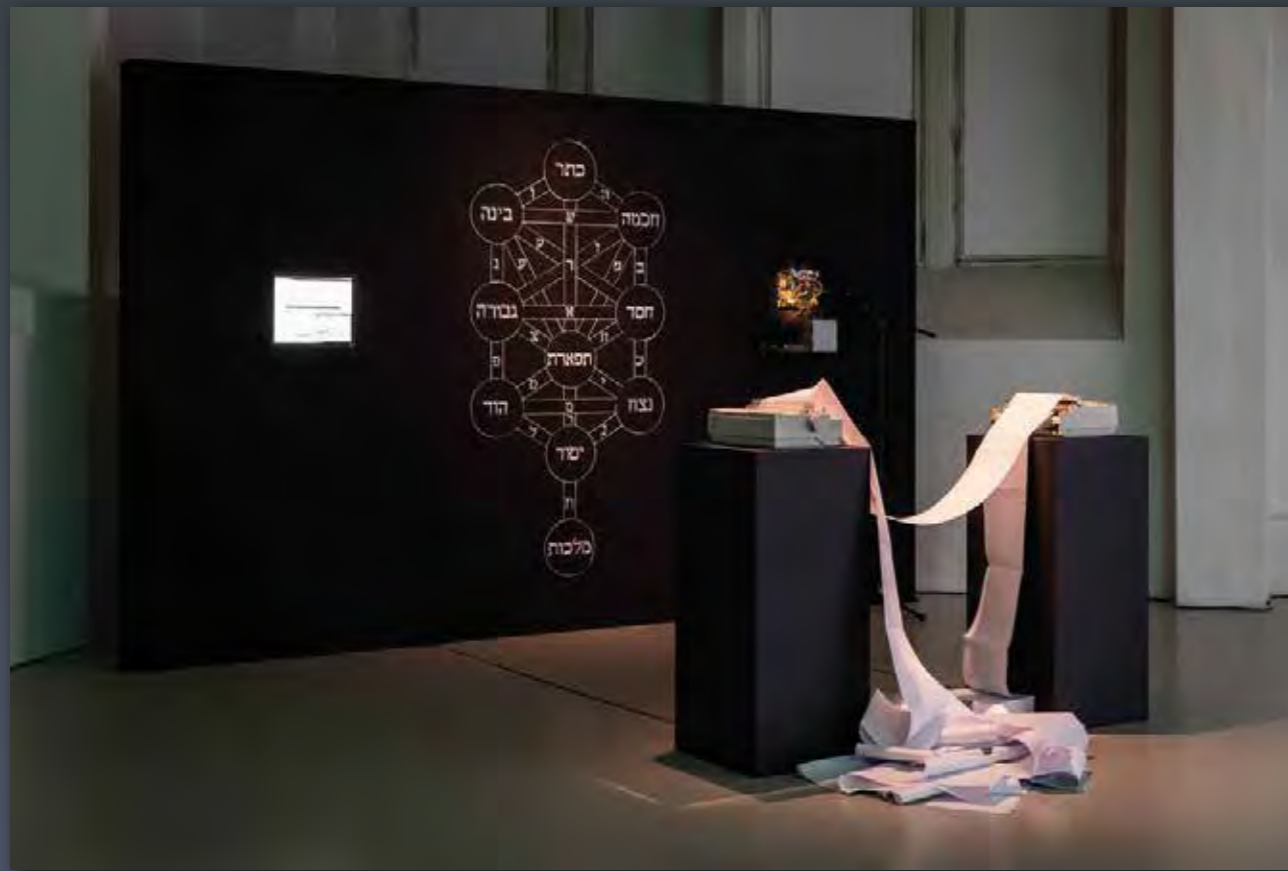

KABBALISTISCHE KINDERBOEKEN MADONNA

Ook artiest Madonna ondernam een project om kinderen kennis te laten maken met kabbala en schreef vijf kinderboeken met verhalen gebaseerd op kabbalistische ideeën en oude mystieke legenden, rijk geïllustreerd door bekende Engelse illustratoren zoals Jeffrey Fulvimari en Loren Long. Zittend onder de glas-in-loodramen van Eli Content kunnen de jonge bezoekers deze verhalen in het Nederlands lezen en bekijken.

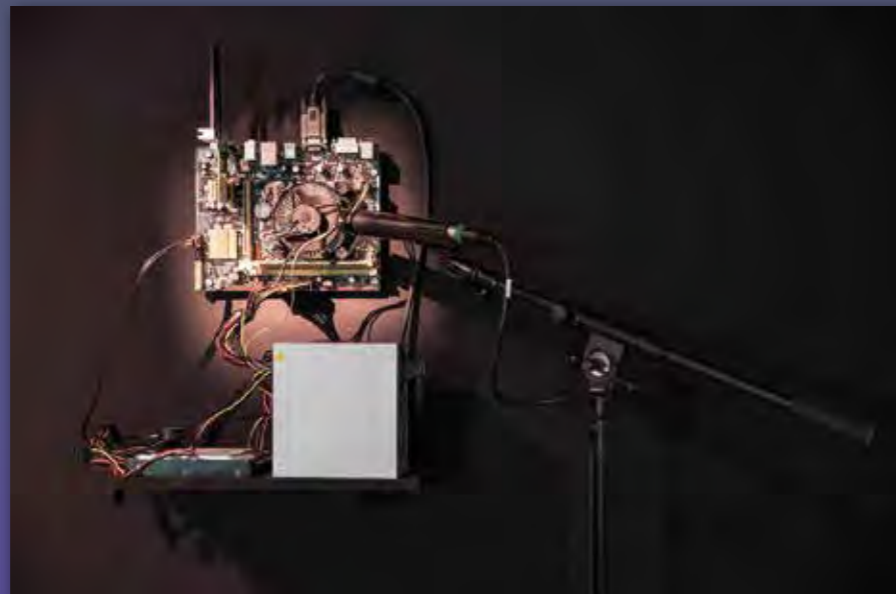
JOODS HISTORISCH MUSEUM - DATAGHOST 2

DATAGHOST 2

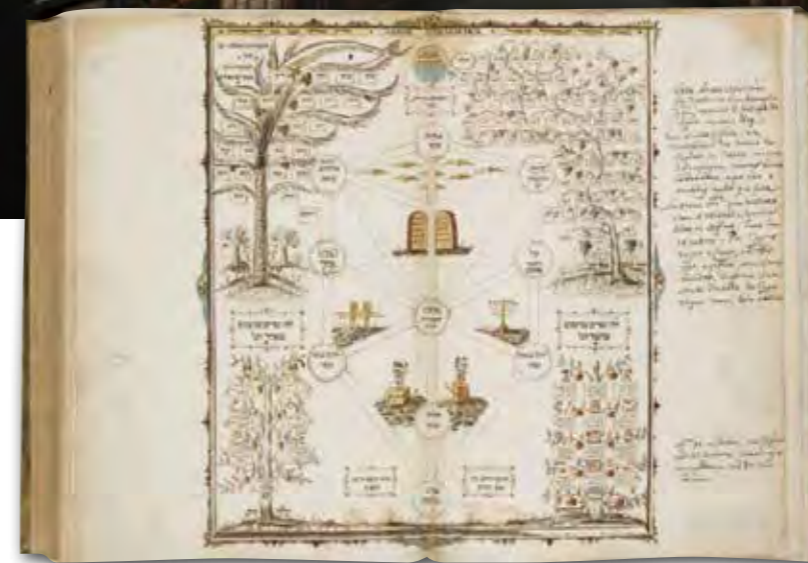
RYBN.ORG is opgericht in 2000 en is een kunstenaarscollectief dat onder meer gebruik maakt van kabbalistische getallenleer in combinatie met kunstmatige intelligentie. In de installatie 'Dataghost 2' wordt met kabbalistische technieken een demon bevochten die alle in- en uitgaande data op de server controleert. Een onvoorspelbaar proces wordt in gang gezet.

'A demon, installed on a server, catches all incoming and outgoing digital communications, and dumps their content using network interception tools. All the encapsulated data is then submitted to several deciphering algorithms, reproducing the hermeneutic techniques of Kabbalah. The raw data is decomposed and recomposed according to Kabbalistic substitution principles, to unveil the mysticism of network communications. RYBN.ORG' RYBN, Dataghost 2, 2016. Installation display at STUK in Leuven for Artefact Festival. Photo © Kristof Vrancken

EXPO 4 PORTUGESE SYNAGOGE - ETS HAIM BIBLIOTHEEK

SCHATKAMER BIBLIOTHEEK ETS HAIM

Abraham Cohen de Herrera, Puerta del Cielo, gekopieerd door Samuel de David Curiel en met illustraties door Benjamin Godines. Amsterdam, 1675.

BIBLIOTHEEK ETS HAIM

De oudste nog werkzame joodse bibliotheek ter wereld (opgericht in 1616) is gevestigd in het gebouwencomplex van de Portugese Synagoge, en maakt onderdeel uit van het JCK. Bibliotheek Ets Haim herbergt diverse kabbalistische manuscripten en gedrukte werken, die een beeld geven van hoe actief mystieke tradities ook onder de joden in Amsterdam leefden.

In de schatkamer van de bibliotheek is een kleine selectie van bijzondere kabbalistische werken uit deze collectie te zien, zoals het zeldzame en geïllustreerde manuscript Puerta del Cielo van de Amsterdams sefardische kabbalist Abraham Cohen de Herrera.

EXPO 5

OBJECTEN VERSPREID OVER HET JOODS HISTORISCH MUSEUM,
DE PORTUGESE SYNAGOGE EN HET NATIONAAL HOLOCAUST MUSEUM I.O.

BELU-SIMION FAINARU

Belu-Simion Fainaru is kunstenaar, filosoof en curator van de Mediterrane Biennale in Israël en oprichter van AMOCA, het Arab Museum of Contemporary Art in Sakhnin. Hij woont en werkt in Haifa, Antwerpen en Berlijn. Zijn werk bevindt zich onder meer in de collectie van het Israël Museum in Jeruzalem.

In zijn sculpturen en installaties verwerkt hij op zowel kritische als humorvolle wijze kabbalistische thema's in relatie tot de hedendaagse maatschappij. Hiervoor zet hij ook herkenbare gebruiksobjecten in, zoals zijn *Trafficlight to Heaven*, *Key to the Void* en *Tikkun*.

In samenwerking met de kunstenaar zullen door het JCK heen in de vaste opstellingen en publieksruimten tien objecten worden geplaatst in relatie tot de tentoonstelling, als een artistiek-kabbalistisch commentaar op de hedendaagse maatschappij.

Belu-Simion de Fainaru, *Image of God*. Collectie van de kunstenaar

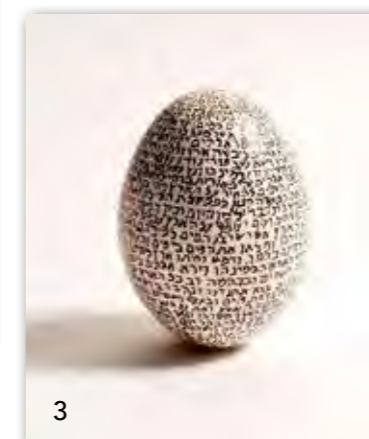
1

5

2

3

4

- Belu-Simion de Fainaru
1. *Nuptials-in the image of God-4*
  2. *Zeruph*
  3. *Bereshit 2009*
  4. *Tzim Tzum 1995*
  5. *Ring*

MARKETING & COMMUNICATIE

ACHTERGROND MARKETINGVISIE

De opzet van de tentoonstelling is het resultaat van twee jaar onderzoek door een internationaal team van experts en museum-conservatoren naar een manier om kabbala en de grote invloed hiervan op een toegankelijke en spannende manier aan een breed en divers publiek te presenteren. De afdelingen marketing en communicatie, educatie, evenementen en sales bouwen hierop voort, met een ambitieus plan, waarbij diverse doelgroepen worden aangesproken.

Nooit eerder vond een tentoonstelling van een dergelijke omvang plaats, waarin kabbala wordt benaderd vanuit een verrassende en spannende combinatie van kunstwerken van grote en vaak bekende kunstenaars in dialoog met spectaculaire en eeuwenoude joodse mystieke manuscripten en teksten.

Op verschillende locaties van het Joods Cultureel Kwartier – te weten het Joods Historisch Museum, het Kindermuseum, de Portugese Synagoge en het Nationaal Holocaust Museum in oprichting – kunnen bezoekers in een combinatie van artistieke hoogtepunten en een gelaagde informatieopbouw ontdekken wat kabbala eigenlijk is. In de campagne richten we ons op de diverse bezoekersgroepen van de verschillende locaties, maar hiernaast ook op hele nieuwe doelgroepen.

PROPOSITIE

Bezoekers van de tentoonstelling raken aan de hand van aansprekende kunstwerken en eeuwenoude boekrollen en teksten, foto's, multimediale toepassingen en 'kijkwijzers' bekend met de kabbala en de invloed hiervan op de maatschappij en de kunsten. De bezoekers worden ondergedompeld in een bad van beelden, geluiden en kleuren en zullen niet alleen genieten van de schoonheid van wat ze zien, maar worden ook geprikkeld om zichzelf fundamentele vragen te stellen in

verbinding met de kunstwerken. De innerlijke drang bij mensen om te zoeken naar zingeving en naar een vorm van spiritualiteit, krijgt in deze tentoonstelling de ruimte en wordt ook nadrukkelijk gestimuleerd. Tegelijk zal de eeuwenoude leer van de kabbala steeds weer worden gelegd naast hedendaagse voorbeelden waarin de invloed deels of nadrukkelijk zichtbaar is.

MARKETINGDOELSTELLING

We willen in deze maanden in totaal 100.000 unieke bezoekers op de verschillende locaties van het Joods Cultureel Kwartier, waar zich onderdelen van de Kabbala tentoonstelling bevinden, ontvangen (ca. 70.000 op de hoofdlocatie JHM, ca. 50.000 in de Portugese Synagoge en ca. 30.000 in het Nationaal Holocaust Museum. Samen 150.000, waarvan ca. 50.000 bezoekers meerdere locaties bezoeken).

EVALUATIE

Om te onderzoeken of de communicatiestrategie heeft gewerkt voeren we gedurende de tentoonstelling een publieks-onderzoek uit. Door middel van kwantitatief onderzoek kunnen we achterhalen of de geformuleerde communicatiedoelstellingen zijn behaald.

COMMUNICATIE-DOELSTELLINGEN

De marketingdoelstelling is dat er 100.000 unieke bezoekers naar de tentoonstelling komen. Het verhogen van de merkkennis en vervolgens het vergroten van de merkvoorkeur moet ervoor zorgen dat de marketingdoelstelling gehaald wordt. Op basis van onze doelgroeponderzoeken, bezoekersdata, gegevens van Amsterdam Marketing, NBTC en een aantal voor deze tentoonstelling belangrijke media, komen wij op een potentieel geïnteresseerde doelgroep van circa 500.000. De communicatiedoelstellingen worden als volgt geformuleerd:

Kennis: eind mei 2019 weet 50% (250.000 personen) van de communicatiedoelgroep dat de tentoonstelling er is

Houding: eind juli 2019 heeft 30% (150.000 personen) van de communicatiedoelgroep een positieve houding ten opzichte van een bezoek aan de tentoonstelling

Gedrag: eind augustus 2019 heeft 20% (100.000 personen) van de communicatiedoelgroep een bezoek gebracht aan de tentoonstelling.

BELANGRIJKE DATA

- Persreis naar New York in januari of februari 2019
- Perspreview en tradepreview eind maart 2019
- Opening op 28 maart 2019
- Tentoonstelling in Amsterdam van 29 maart tot en met 25 augustus 2019

SPEERPUNTEN

- Spannende ontdekkingsreis in een mystieke wereld
- Met een nieuwe blik naar kunst kijken
- Tentoonstelling op verschillende locaties in het JCK
- Topkunst van grote namen als Kiefer, Kitaj, Chagall, Newman, Kapoor
- Joodse/kabbalistische topstukken uit internationale collecties voor het eerst bijeen
- Bekende internationale sterren komen aan bod (Madonna, David Bowie, Ashton Kutcher, Dan Brown etc.)
- Goede kennis aanwezig in onze organisatie over bezoekgedrag verschillende (toeristen)groepen
- JCK enige museum in NL met grote kennis op dit gebied
- Tentoonstelling staat zes maanden
- Rijk, gevarieerd evenementenprogramma

DOELGROEPEN

We richten ons met de marketingcommunicatie op:

1. Nederlandse bezoekers die regelmatig musea en tentoonstellingen bezoeken
DOEL: 40.000 bezoekers
2. Nederlandse bezoekers, en met name vrouwen, op zoek naar zingeving, geïnteresseerd in spiritualiteit, mindfulness, boeddhisme, yoga etc.
DOEL: 25.000 bezoekers
3. Toeristen die in Amsterdam musea gaan of willen gaan bezoeken
DOEL: 25.000 bezoekers
4. Joodse bezoekers nationaal en internationaal
DOEL: 10.000 bezoekers

DOELGROEP 1 – CULTUURGENIETERS

NEDERLANDSE BEZOEKERS DIE REGELMATIG MUSEA EN TENTOONSTELLINGEN BEZOEKEN

Deze brede doelgroep komt vooral af op de grote namen als Chagall, Newman, Kapoor en Kiefer.

Ze bezoeken gemakkelijk een museum en willen daar een zekere belevenis ervaren. De grote namen zijn voor hun de trekker. Artikelen in kranten, nieuwsberichten en berichten via social media zijn de incentive om te komen. Als de tentoonstelling voldoende ervaringen biedt zal deze doelgroep (in dit geval met name de Nederlandse doelgroep) aan anderen de tentoonstelling aanbevelen. Hiermee ontstaat het gewenste sneeuwbal effect van steeds toenemende bezoekers.

HOE BEREIKEN WE DEZE GROEP

- Inzetten van 'reguliere' media-middelen als affiches op straat, op stations, advertenties in kranten en magazines en flyers. Voor het opzetten van een publiekscampagne en voor de free publicity wordt een PR/Communicatiebureau ingehuurd dat met een overall campagne komt om zoveel mogelijk via de pers onze doelgroepen te bereiken.
- Inzetten van een gerichte online marketingcampagne. Deze zal bestaan uit twee delen:
  - een online bannercampagne via het bureau Addurance onder de doelgroep
  - een online (social media) campagne via het bureau Dorst & Lesser

WIE

- Mannen en vrouwen in de leeftijd 40-70 jaar
- Houders van een Museumkaart, VIP Kaart (BankGiro Loterij) en andere kortingen
- Lezers van dagbladen als NRC, Volkskrant, Het Parool, Trouw e.a. en bladen als Tableau en Origine, kijkers tv programma's als DWDD, RTL Late Night en Koffietijd

- Samenwerken met de Museumvereniging en via hun een Museumkaartactie opzetten, met vermeldingen in hun nieuwsbrief en speciale acties en aanbiedingen.

- Samenwerking zoeken met de Vrije Academie, aanbieden van speciale lezingen en rondleidingen en vermelding in hun magazine en nieuwsbrieven.

- Samenwerking zoeken met NRC om te komen tot een speciale NRC lezing of lezingenserie.

- Samenwerken met Museum TV of Content Creators, filmpjes voor een museumpubliek.

- We organiseren begin 2019 een persreis naar New York met vertegenwoordigers van enkele nationale kranten en (online) magazines. We bieden de deelnemers een gevarieerd en inhoudelijk programma, met onder meer bezoeken aan en ontmoetingen met kunstenaars, museum conservatoren, galleries, experts, kabbalisten. Hiermee genereren we veel free publicity.

- Halverwege de tentoonstelling worden vanwege beperkte bruikleenperiodes wegens kwetsbaarheid verschillende

topwerken vervangen door andere topwerken, waar we onder meer in social media aandacht aan zullen besteden.

- Direct upselling bij groepsboekingen door salesmedewerkers.

MOGELIJKE EVENEMENTEN

- Kabbalistisch festival in samenwerking met filmtheater Kriterion, met films als *The Big Lebowski*, *Inglorious Basterds* en *Possession* en lezing van prof. dr. Klaus Davidowicz.
- Kaarslichtconcert in de Portugese Synagoge.
- Voorlezen kinderboeken van Madonna in het Kindermuseum.
- Gallery Talks.
- Bijzondere lezing en meet and greet met Dan Brown, eventueel in bibliotheek Ets Haim (nog niet gevraagd).
- Serie kunstlezingen (eventueel in samenwerking met NRC) over bekende kunstenaars zoals Barnett Newman, Anselm Kiefer, Anish Kapoor en Marc Chagall en de invloed van kabbala op hun werk.

DOELGROEP 2 – ZINGEVING & SPIRITUALITEIT

NEDERLANDSE BEZOEKERS, MET NAME VROUWEN, DIE OP ZOEK ZIJN NAAR ZINGEVING, GEÏNTERESSEERD IN SPIRITUALITEIT, MINDFULNESS, BOEDDHISME, YOGA ETC.

Deze doelgroep komt om nieuwe inzichten te verwerven. Kabbala biedt vanuit joodse mystieke tradities antwoorden op basale levensvragen over de zin en geheimen van de creatie, en de rol van de mens hierin als individu. Deze vragen sluiten aan op onderwerpen waar hedendaagse New Age bewegingen zich mee bezighouden en waarin ook kabbala een rol vervult voor een doelgroep die op zoek is naar nieuwe of onbekende spirituele wegen.

WIE

- Vrouwen (70%) en mannen (30%) in de leeftijd 25-60 jaar
- Hoogopgeleid publiek, bezoekt lezingen, workshops, niet per sé algemeen museumpubliek
- Lezers van (online) magazines als Happinez, Flow Magazine, Mynd, Linda, Paravisie, ParaAstro, Psychologie Magazine en Zin en diverse blogs over zingeving en mindfulness (voor vrouwen)
- Lezers van (online) magazines als Esquire, M-Magazine, JFK Magazine, Manify, Manners Magazine, Men's Health, (voor mannen)
- Volgers en fans van celebrities als Madonna

HOE BEREIKEN WE DEZE GROEP

- Tot stand brengen van mediadeals met (online) magazines als Happinez, Flow Magazine, Mynd, Linda, Zin, Paravisie, ParaAstro, Psychologie Magazine, Esquire, M-Magazine, JFK Magazine, Manify, Manners Magazine en Men's Health. Hierbij is het doel om in hun nieuwsbrieven terecht te komen, redactionele aandacht te krijgen en kortingen op advertenties in print en online. Op deze sites zetten we ook extra bannercampagnes gaan in. Bij sommige magazines zal de nadruk op de populaire kant van de kabbala komen te liggen (celebrities, waaronder Madonna, met hun rode bandje) en bij anderen meer op de filosofische, spirituele of zingevende kant.
- Kortingsacties voor lezers van deze bladen.
- Benaderen van de vele blogs en websites die zich richten op kabbala, spiritualiteit, zingeving.

- Samenwerking zoeken met de School of Life.
- PR moment: Madonna heeft vijf kinderboeken geschreven die zijn gebaseerd op kabbalistische principes. Deze boeken waren een succes maar zijn inmiddels out of print. We willen onderzoeken of we een van de boeken opnieuw kunnen laten drukken. Ook willen we kijken of zij op een andere wijze te betrekken is bij de tentoonstelling via een eventuele aanwezigheid (inmiddels is er contact met haar gezocht en wachten we af).
- We willen een 60 seconden durend filmpje Kabbala voor beginners laten maken. Het (animatie)filmpje gebruiken we om de doelgroep via social media te bereiken.
- Content campagne via online bureau Dorst & Lesser met een vertaling van het verhaal van de tentoonstelling naar social media (w.o. facebook).
- Preview tentoonstelling op het Happinez festival in september 2018.

MOGELIJKE EVENEMENTEN

- Lezing over postmoderne kabbala, waarin hedendaagse kunstenaars, New Age en beroemdheden centraal staan.
- Levensboompaden-workshop met Esther van Blijdestein (over het zoeken langs innerlijke paden via kabbala).
- Levende letters workshop met Marcella Levie (over energie en helende krachten).
- Lezingen Kabbala voor Dummies door Irene Zwiép.
- Workshop met School of Life en rondleidingen over de tentoonstelling.
- Collegereeks met de Vrije Academie en rondleidingen over de tentoonstelling
- A Night at the Museum, ism Happinez, en een kabbalistische speeddatesessie.
- Webinar Kabbala 101 voor beginners.
- Google hangout met Madonna.

DOELGROEP 3 – INTERNATIONALE TOERIST

TOERISTEN DIE IN AMSTERDAM MUSEA WILLEN GAAN BEZOEKEN

Deze brede doelgroep bezoekt gemiddeld 2,6 musea per reis en is daarbij opzoek naar een unieke beleving. De Kabbala tentoonstelling, met grote namen en een spannend thema, sluit goed aan bij deze behoefte. Hierdoor wordt een bezoek aan het Joods Historisch Museum en de Portugese Synagoge eenvoudig aan de *itinerary* toegevoegd.

HOE BEREIKEN WE DEZE GROEP

- Internationale Social Media campagne toegespitst op de doelgroepen met interesse in reizen, zingeving, spiritualiteit en Kabbala, woonachtig in één van de target landen.
- Verkoop dedicated tentoonstellingstickets via OTA's. Deze tickets kunnen voorafgaand aan de reis naar Amsterdam worden aangeschaft.
- Samenwerking met special interest touroperators, gevestigd in de target landen.
- Promotie op internationale Travel Trade beurzen als de ITB in Berlijn en de WTM en GEM in Londen.
- Samenwerking met Amsterdam Marketing en NBTC op het gebied van famtrips, persreizen en promotie.
- Speciale introductie en sight visit voor Nederlandse incoming touroperators.
- Speciale trade opening in de reeks opening en persbijeenkomst.

WIE

- Individuele toeristen (leeftijd 30-75 jaar) die zich in het land van herkomst aan het voorbereiden zijn op hun reis naar Amsterdam en/of Nederland.
- Touroperators, OTA's (Online Travel Agents), resellers & River Cruises die unieke producten aan hun klanten willen aanbieden voor tijdens het verblijf in Nederland.
- Individuele toeristen (leeftijd 30-75 jaar) die reeds in Nederland zijn gearriveerd en opzoek zijn naar unieke activiteiten tijdens hun verblijf.

IN DE PERIODE VAN DEZE TENTOONSTELLING BETREFT HET VOORAL BEZOEKERS UIT:

- Verenigde Staten (maart t/m augustus)
- Duitsland (maart t/m augustus)
- Groot Brittannië (maart t/m augustus)
- België (maart t/m mei en juli en augustus)
- Frankrijk (april en mei, juli en augustus)
- Israël (juni t/m augustus)
- Italië (juli en augustus)
- Spanje (juli en augustus)

Deze data zijn gebaseerd op inmiddels vele jaren bezoekersonderzoek in het Joods Cultureel Kwartier.

- Dedicated Travel Trade nieuwsbrief naar alle touroperators, OTA's (Online Travel Agents), Resellers & River Cruises waarmee het Joods Cultureel Kwartier reeds samenwerkt.
- Direct upselling bij groepsboekingen door salesmedewerkers.
- Advertenties in media die de toerist gedurende rustmomenten tijdens het verblijf gebruikt:
  - Corporate hotel magazines
  - Magazines in hotelkamers

- zoals Hello Amsterdam
- Amsterdam Welcome
- Toeristische stadsplattegronden
- (Online) reisgidsen

DOELGROEP 4 – JOODSE BEZOEKERS

JOODSE BEZOEKERS NATIONAAL EN INTERNATIONAAL, WETENSCHAPPERS EN STUDENTEN

Deze doelgroep is bovenmatig bekend met, danwel geïnteresseerd in joodse geschiedenis en religie. Het merendeel weet echter weinig tot niets van kabbala, ondanks dat het een belangrijk onderdeel uitmaakt van de joodse leer en geschiedenis. Er is zowel nieuwsgierigheid als oprechte interesse naar wat wij tonen en hoe we dat doen. Daarnaast presenteren we verschillende internationale topstukken, zoals hele oude manuscripten en bijzondere religieuze voorwerpen, waardoor er alleen daarvoor al bepaalde bezoekers te verwachten zijn.

WIE

- Mannen en vrouwen van alle leeftijden
- Zowel liberaal als orthodox
- Zowel religieus als niet-religieus
- Nederlandse bezoekers en joodse toeristen uit met name de VS, Israël, Duitsland, Frankrijk en GB
- Vrienden van het Joods Cultureel Kwartier
- Wetenschappers, onderzoekers, studenten joodse kunst, cultuur en geschiedenis

HOE BEREIKEN WE DEZE GROEP

Via verschillende media, zowel in print als online. Hierin proberen we in ieder geval artikelen te krijgen en eventueel in te adverteren. Te denken valt aan:

- Nederland: NIW, de Benjamin, Joods Nu, diverse sites en blogs.
- Buitenland: Jüdische Allgemeine, Haaretz en vele andere joodse bladen en websites in de VS, GB, Israël, Duitsland en Frankrijk.
- Via het JCK Magazine (oplage ca 13.000).
- Via de digitale nieuwsbrief van het JCK (ca 4500 abonnees).
- Via social media van het JCK.
- Via direct mail naar de achterban.
- Facebook narrow targeting.
- Direct upselling bij groepsboekingen door salesmedewerkers.

MOGELIJKE EVENEMENTEN

- Lezing en workshop met Riki Kutnovsky van Kabbalah Centrum Nederland.
- Lezing en workshop met Yanki Jacobs van Chabad.
- Lezing door Joseph Dan over de kabbala.
- Victoria Hanna in concert (Paradiso of Muziekgebouw aan het IJ, in contact met haar, haar agent en diverse locaties in Amsterdam).

EDUCATIE

DE TENTOONSTELLING ALS REIS

KUNSTEDUCATIE PROGRAMMA

De kabbala nodigt uit tot een reis vol ontdekkingen en nieuwe inzichten. Van een geheime mystieke leer tot een hedendaagse bron van kennis voor iedereen. De afdeling Educatie van het JCK maakt een kunsteducatie programma voor (jong) volwassenen waarin thema's als identiteit en zingeving gecombineerd worden met kijken naar kunst, filosofische vragen en opdrachten. Waarom deze thema's? Jongeren zijn bezig met identiteitsvorming, bewustwording en keuzes. Maar ook volwassenen houden zich bezig met levensvragen.

In alle tijden en op diverse plekken van de wereld zijn mensen met schepping en zingeving bezig geweest. De kabbala is te vinden in allerlei culturen en samenlevingen: van Marokko tot Polen, van Bagdad tot New York en verder. In dit educatief programma doet de bezoeker actief onderzoek naar verschillende aspecten van de kabbala en wordt deze gestimuleerd tot kijken en verdiepen aan de hand van tien kunstwerken, o.a. door het maken van creatieve en zintuiglijke opdrachten (zien, luisteren, ervaren).

"Tell me and I forget, teach me and I may remember, involve me and I learn." Xun Kuang, Xunzi, Ruxiao

Dit educatief programma gaat uit van informeel leren. Alle ontwikkeling – persoonlijk, intellectueel, spiritueel, kunstzinnig – is van belang. Vooral jongvolwassenen zijn bezig met 'wie ben ik, wat moet ik kiezen en wat ga ik doen', vergelijkbaar met een reis. Hoe geef je de bladzijdes in je leven vorm. Waar sta je voor, waar droom je van, wat wil je weten, bereiken, met wie en hoe? In het digitale tijdperk van smartphones en social media de kabbala onderzoeken is een uitdaging. Mediawijsheid, beeldtaal, vervreemding, identiteit

zijn onderwerpen die vaak in de actualiteit zijn. Bewustwording is onderdeel van het programma.

VAN LEEGTE TOT SCHEPPING VAN SEFIROT TOT ZOHAR

Het kunsteducatie programma biedt allerlei handreikingen om tot een (eigen) inzicht in de kabbala te komen. Via de kunstwerken word je gestimuleerd tot onderzoek.

Het programma begint in het heden, in de lichtinstallatie *Decompression Chamber*. Deze introductie is bedoeld als begin- en rustpunt voordat de bezoekers de tentoonstelling in gaan. Hier doen zij hun eerste kennis op. Vervolgens gaan ze op een 'mystieke reis' door de tentoonstelling. De tentoonstelling is thematisch ingedeeld, en bij elk thema wordt een persoon als voorbeeld voor het thema ingezet, als een soort 'gids', variërend van oude rabbijnen tot een popster of wetenschapper. Het thema 'De kracht van letters' heeft bijvoorbeeld als gids Abraham Abulafia, een oude kabbalist die via Hebreeuwse letters en meditatie een manier ontwikkelde om een verbinding met God te maken). Er zijn vragen als: 'Wat is Merkaba,

wat is de Jacobs Ladder, welke ervaring wordt hiermee gesymboliseerd en welke techniek paste de kunstenaar toe?' Maar ook filosofische vragen als: 'Wat is jouw kabbala? Wat is gevoel? Heb jij rituelen in je leven? Wat is oneindigheid? Is er verschil tussen dromen en denken? Denk je als je droomt?' Deze vragen stimuleren tot dialoog in samenspel met de kunst. Je gaat door de verschillende tentoonstellingsruimtes aan de hand van tien werken, o.a. van Anselm Kiefer, Barnett Newman, Rembrandt's Jacob's Ladder, Anish Kapoor's oneindige leegte, mystieke manuscripten, shiviti en amuletten.

1. Onderzoek het kunstwerk. 'Wat zie je, wat ervaar je?' (hierbij een kunsteducatieve opdracht, emotiekaartje, dialoog)
2. Een doe / maak / onderzoeksopdracht; 'Ontcijfer de code'
3. Reflectie opdracht

VOOR WIE?

(Jong) volwassenen (tussen de 16 en 25)

Vakken Filosofie, Beeldende vorming, Cultuur & Maatschappij, Nederlands. Studenten HBO EN WO Filosofie/ Cultuurfilosofie, Kunst/geschiedenis, Cultuurwetenschappen.

Volwassenen

De rondleiders bij het JCK werken volgens de I ASK methode. Rondleidingen in de vorm van een open gespreksvorm waarin allerlei onderwerpen aan bod kunnen komen. Het museum dient als leidraad, inspiratie en tegelijkertijd biedt het verbreding en verdieping van kennis. Ook tijdens de Kabbala tentoonstelling zal de mogelijkheid bestaan rondleidingen volgens de I ASK methode te doen. Ontdek de kabbala door de ogen van Belu-Simion Fainaru, kunstenaar, filosoof en curator. In het museum komt een aantal objecten van hem te staan waarvoor de afdeling Educatie een speciale route maakt.

Sefer Etz Hayim. Kabbalistisch werk n.a.v. de leer van R. Isaac Luria door zijn leerling Hayim ben Joseph Vital, 1780. Bibliotheek Ets Haim

Amulet voor liefde en vrede tussen een echtpaar, Israel, c. 1950. Particuliere Collectie

HET KABBALAB

In het tweede deel van de tentoonstelling kunnen bezoekers zich inhoudelijk verder verdiepen in de kabbala en zijn diverse en soms geheimzinnige joodse objecten te zien die mystieke of magische functies hebben, zoals kabbalistische manuscripten, teksten, Shiviti (meditatie-plakaten) en amuletten. Voor zowel de 'leek' als de verdieper die meer wil weten is dit een ruimte voor kennis en informatie.

Educatief evenement bij het Kabbalab: eens per maand wordt hier ruimte gemaakt voor Q&A sessies telkens met een andere expert. Bezoekers kunnen met de expert ter plekke in gesprek. De sessiegever wisselt, waardoor geïnteresseerden verschillende perspectieven op de kabbala kunnen ontdekken).

KABBALA & LITERATUUR – BOEKEN OP RECEPT – EDUCATIEF EVENEMENT

De bijzondere bibliotheek van de Portugese Synagoge, de Ets Haim bibliotheek, toont speciaal voor deze tentoonstelling een aantal bijzondere manuscripten en geschriften die laten zien hoe kabbala vanaf de zeventiende eeuw een rol speelde onder de leden van de Portugees-joodse gemeenschap.

In de hedendaagse literatuur zijn verschillende boeken te ontdekken waarin deze kennis en mystiek is verweven. Denk aan *De Slinger van Foucault* van Umberto Eco of *De Procedure* van Harry Mulisch: boeken waarin verschillende thema's uit de kabbala voorkomen.

We werken samen met de Culturele Apotheek (www.cultureleapotheek.nl), bedoeld voor de bredere bezoekersgroep die bezig is met zingeving en spiritualiteit. De Culturele Apotheek bespreekt 'mystiek op recept' in hun speciale 'spreekuur'. Ontvang een persoonlijk leesrecept!

KABBALA IN HET KINDERMUSEUM

Kinderen kunnen aan de slag in het atelier van het Kindermuseum om in kabbalistische sferen te komen.

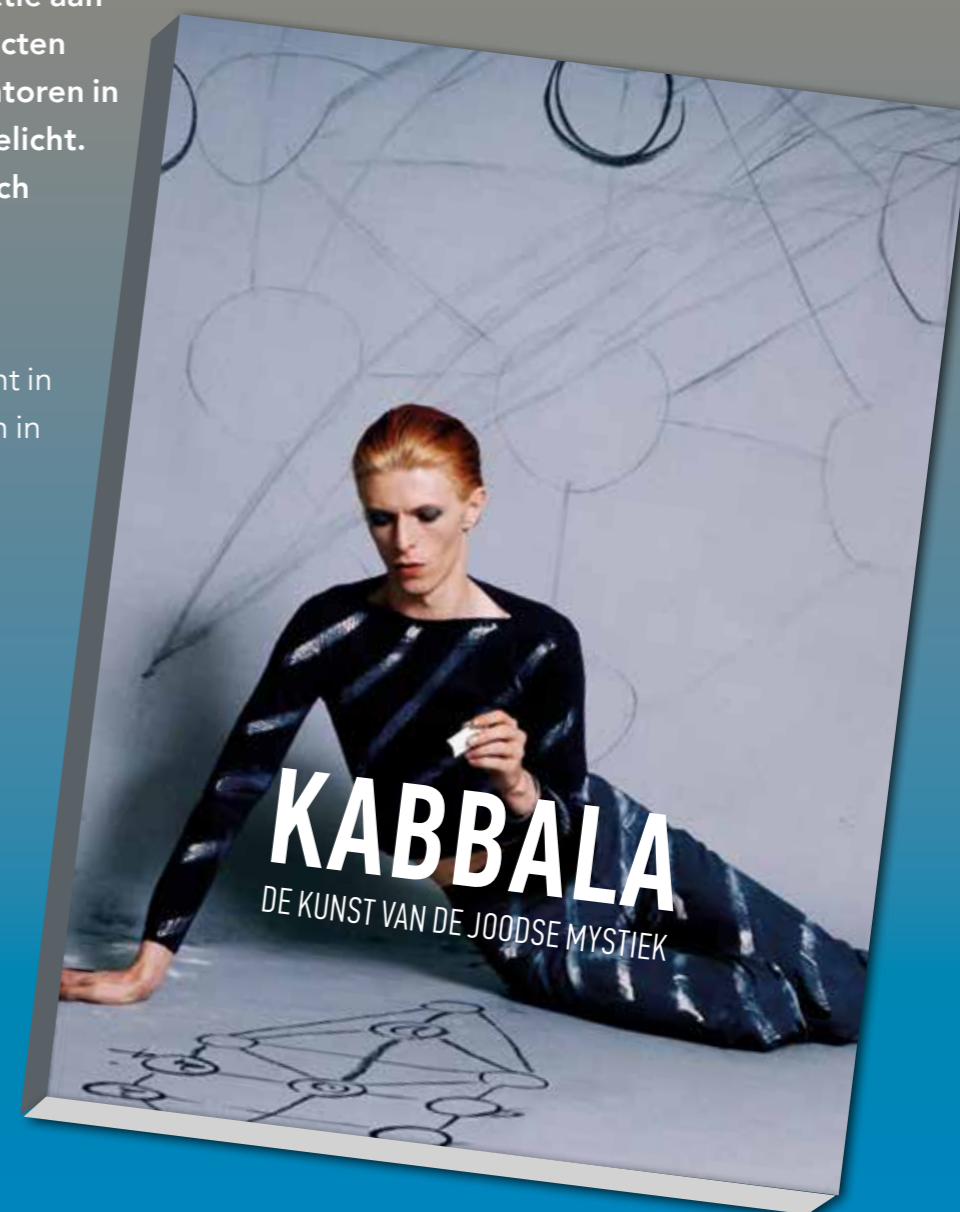
- Het glas-in-loodraam in het Kindermuseum van kunstenaar Eli Content dient als inspiratie voor een workshop over de levensboom en het bijbehorende verhaal.
- Kabbalistische armbandjes maken – inloop atelier, dagelijks.
- Workshops gegeven door twee atelierdocenten voor zowel kinderen als volwassenen.
  - Mindfulness voor kinderen;
  - Geluksamuletten maken;
  - Ateliers Manuscript (met de hand maken), papier scheppen, Hebreeuwse letters/alfabet maken.

PUBLICATIE

Bij de tentoonstelling verschijnt in samenwerking met Joods Museum Wenen een beknopte en rijk geïllustreerde catalogus, met een inleiding op kabbala door prof. dr. Klaus Davidowicz; een essay over kabbala in de kunsten door conservator drs. Mirjam Knotter, en een selectie aan kunstwerken en objecten die door de conservatoren in entrees worden toegelicht. De auteurs richten zich hierbij op een breed lezerspubliek.

De catalogus verschijnt in Nederlands/Engels en in Duits/Engels

joods
cultureel
kwartier